

Naine seisis tükk aega liikumatult ja jõllitas luid, nagu oleks see võimatu, et need seal olid. Sama võimatu nagu tema sealolek.

Algul arvas ta, et järjekordne lamma oli järve uppunud, aga lähemale astudes nägi ta pooleldi järvepõhja vajunud koljut ja inimese luukere piirjooni. Roided turritasid liivast ja nende all oli näha vaagna- ja reieluude piirjooni. Luukere lamas vasakul küljel, nii et naine nägi kolju paremat poolt, tühje silmakoopaid ja kolme hammast ülemises lõualuus. Ühes oli suur hõbeplomm. Koljus oli suur auk, umbes tikutopsi suurune, ja naisele torkas kohe pähe, et see võis olla haamriga löödud. Ta kummardus ja vahtis koljut. Kergelt kõheldes puudutas ta auku sõrmega. Kolju oli liiva täis.

Talle tuli jälle pähe mõte haamrist ja ta judises mõttest, et kedagi oli sellega pähe löödud. Aga auk oli haamri jaoks liiga suur. Ta otsustas luustikku rohkem mitte puudutada. Naine võttis mobiili ja valis päästeteenistuse numbri.

Ta mõtles, mida öelda. See tundus kuidagi täiesti ebareaalne. Liivasesse järvepõhja maetud luustik siin kaugel järvel. Naine ei olnud ka parimas vormis. Nägemused haamrist ja tikutopsidest. Tal oli raske keskenduda. Mõtted kihutasid siia-sinna ja tal oli väga raske neid koondada.

Küllap oli süüdi pohmell. Ta oli kavatsenud päeva kodus veeta, aga muutis meelt ja läks järve äärde. Ta oli end veennud, et peab mõõteriistu kontrollima. Ta oli teadlane. Ta oli alati tahtnud teadlaseks saada ja teadis, et mõõtmisi tuleb hoolikalt jälgida. Aga tal oli kohutav peavalu ja ta ei mõelnud loogiliselt. Eile õhtul oli

riikliku energiaameti iga-aastane tantsuga õhtusöök ja nagu mõnikord juhtus, oli naine liiga palju joonud.

Ta mõtles mehele, kes kodus tema voodis lamas, ja teadis, et mehe pärast oligi ta end järve äärde vedanud. Ta ei tahtnud seal olla, kui mees ärkab, ja lootis, et kui ta koju jõuab, on too juba läinud. Mees oli pärast tantsupidu naisega koos tema juurde tulnud, aga ta ei olnud kuigi huvitav. Mitte huvitavam kui teised mehed, kellega ta oli pärast lahutust kohtunud. Nad rääkisid peaaegu ainult mehe CD-kogust ja mees lasi edasi ka siis, kui naine oli ammu loobunud huvi teesklemast. Siis jäi naine elutoas tugitooli magama. Ärgates nägi ta, et mees oli tema voodisse läinud ja magas seal, suu lahti, napid aluspüksid ja mustad sokid jalas.

„Päästeteenistus,“ ütles hääl telefonis.

„Tere... Ma tahaksin teatada, et leidsin luud,“ ütles naine. „Siin on kolju, milles on auk.“

Ta krimpsutas nägu. Kuradi pohmakas! Kes niimoodi räägib? Kolju, milles on auk. Talle meenus lasteluuletus auguga pennist. Või oli see šilling?

„Teie nimi palun,“ ütles neutraalne päästeteenistusehääl.

Naine korrastas sassis mõtteid ja ütles oma nime.

„Kus see on?“

„Kleifarvatni järve ääres. Põhjajäljel.“

„Kas tõmbasite selle kalavõrguga välja?“

„Ei. See on järve põhja maetud.“

„Kas te olete sukelduja?“

„Ei, see turritab põhjast välja. Roided ja kolp.“

„See on järve põhjas?“

„Jah.“

„Kuidas te seda siis näete?“

„Ma seisan siin ja vaatan seda.“

„Kas te tõite selle kuivale maale?“

„Ei, ma pole seda puudutanud,“ valetas naine vaistlikult.

Hääl telefonis jäi vait.

„Mis jama see on?“ ütles hääl viimaks vihasele. „Kas see on nali? Kas te teate, mis teid meie aja raiskamise eest ootab?“

„See pole nali. Ma seisan siin ja vaatan seda.“

„Nii et te oskate siis ilmselt vee peal kõndida?“

„Järv on ammu kadunud,“ ütles naine. „Vett ei ole enam. Ainult järvepõhi. Kus lebab luukere.“

„Mida te sellega öelda tahate, et järv on kadunud?“

„See pole täiesti kadunud, aga siin, kus mina seisan, on see kuivanud. Ma olen energiaameti hüdroloog. Ma registreerisin veetaset, kui selle luustiku leidsin. Koljus on auk ja suurem osa luid on järvepõhjas liiva sees. Pidasin seda esialgu lambaks.“

„Lambaks?“

„Leidsime mõni päev tagasi aastate eest uppunud lamba. Kui järv suurem oli.“

Jälle paus.

„Oodake,“ ütles hääl tõrksalt. „Ma saadan politseipatrulli.“

Naine seisis mõnda aega luude juures, kõndis siis kaldale ja mõõtis vahemaad. Ta oli kindel, et luid ei olnud näha, kui ta kaks nädalat tagasi samas kohas mõõtmisi läbi viis. Muidu oleks ta neid näinud. Veetase oli selle ajaga üle meetri langenud.

Energiaameti teadlased olid selle mõistatuse üle pead murnud sellest ajast, kui märkasid, et Kleifarvatni veetase langes kiiresti. Amet oli oma esimese automaatse veetaseme mõõdiku paigaldanud 1964 ja üks hüdroloogide ülesandeid oli tulemusi kontrollida. Järvest kadus iga päev uskumatu kogus vett, kaks korda tavalisest rohkem.

Naine läks luukere juurde. Ta kibeles seda lähemalt uurima, üles kaevama ja liivast puhastama, aga kujutas ette, et politseile see eriti ei meeldiks. Naine mõtles, kas tegemist oli mehe või naisega, ja mäletas ähmaselt kusagilt, ilmselt krimiloost loetut, et mehe ja naise luustikud on peaaegu identsed; ainult vaagnaluu on erinev. Siis meenus talle kellegi hoiatus mitte uskuda kõike, mida ta krimilugudest luges. Kuna luukere oli liiva alla maetud, ei näinud ta vaagnaluud ja talle torkas pähe, et ega ta oleks erinevust nagunii näha osanud.

Pohmell läks hullemaks ja naine istus luude kõrvale liivale. Oli pühapäeva hommik ja mõni harv auto sõitis järvest mööda. Ta kujutas ette, et need olid perekonnad pühapäevasel väljasõidul Herdísarvíki ja sealt edasi Selvoguri laheni. See oli populaarne ja maaliline teekond üle laavavälja ja mägede, järvest mööda mere äärde. Ta mõtles perekondadele autodes. Tema mees oli ta maha jätnud, kui arstid olid välistanud võimaluse, et nad võiksid koos lapsi saada. Mees abiellus peagi uuesti ja tal oli nüüd kaks toredat last. Ta oli õnne leidnud.

Naine oli leidnud ainult mehe, keda vaevalt tundis ja kes nüüd sokkide väel tema voodis lamas. Aastate möödudes oli häid mehi raskem leida. Suurem osa oli lahutatud nagu naine isegi või, mis veel hullem, polnud kunagi suhtes olnudki.

Ta vaatas nukralt pooleldi liiva sisse maetud luid ja oli nutu äärel.

Umbes tund aega hiljem lähenes Hafnarjörðuri poolt politseiauto. Auto ei kiirustanud, vaid liikus aeglaselt järve poole. Oli maikuu, kõrgel taevas seisev päike peegeldus siledal veepinnal. Naine istus liival ja jälgis teed ning andis autole viiepega märku peatuda. Kaks politseinikku tulid autost välja, vaatasid tema poole ja hakkasid lähenema.

Nad seisid tükk aega vaikides luustiku kohal, kuni üks neist jalaga roiet togis.

„Arvad, et ta püüdis kala?“ küsis ta kolleegilt.

„Sa mõtled paadis?“

„Või kahlas siia?“

„Seal on auk,“ ütles naine kordamööda meestele otsa vaadates.

„Koljus.“

Üks politseinikest kummardus.

„Noh,“ ütles ta.

„Ta võis paadist välja kukkuda ja koljuluu murda,“ ütles teine.

„See on liiva täis,“ märkis esimene.

„Kas me peaksime kriminaalpolitseid teavitama?“ küsis üks.

„Kas suurem osa neist pole Ameerikas?“ ütles tema kolleeg taevasse vaadates. „Kriminaalkonverentsil?“

Teine politseinik noogutas. Nad seisid mõnda aega vaikselt luude juures, kuni üks naise poole pöördus.

„Kuhu vesi kadus?“ küsis ta.

„Selle kohta on erinevaid teooriaid,“ ütles naine. „Mida te ette võtate? Kas ma võin nüüd koju minna?“

Kui politseinikud olid pilke vahetanud, kirjutasid nad tema nime üles ja tänasid teda, aga ei palunud vabandust, et naine oli ootama pidanud. Tal oli ükskõik. Tal polnud kiiret. Järve ääres oli ilm ilus ja ta oleks seda oma pohmaka seltsis veel rohkem nautinud, kui poleks luustikku leidnud. Naine mõtles, kas mustade sokkidega mees on tema korterist läinud, ja lootis seda. Ootas võimalust õhtul film laenutada ja teleka ees teki sisse pugeda.

Ta vaatas luid ja auku koljus.

Võib-olla laenutab ta mõne hea krimifilmi.

2

Politseinik teavitas Hafnarjörðuri korrapidajat järvest leitud luudest; nad pidid tükk aega seletama, kuidas see sai olla keset järve, ometi kuival maal. Seersant helistas Politseikomissariaadi kontoris peainspektorile, rääkis leiust ning tahtis teada, kas nad võtavad juhtumi üle.

„See on tuvastamiskomitee juhtum,“ ütles peainspektor. „Ma arvan, et mul on selle töö jaoks õige mees.“

„Kes see on?“

„Saatsime ta puhkusele... Tal on umbes viis aastat puhkust saada, aga ma tean, et ta rõõmustab võimaluse üle midagi teha. Teda huvitavad kadunud inimesed. Talle meeldib asju välja kaevata.“

Peainspektor ütles head aega, võttis uuesti telefoni ja palus, et Erlendur Sveinsson koos väikese uurijaterühmaga Kleifarvatni järve äärde saadetaks.

Erlendur oli raamatusse süvenenud, kui telefon helises. Ta oli üritanud halastamatut maipäikest nii hästi tõrjuda, kui suutis. Elutoa akende ees olid paksud kardinaad ja ta oli pannud kinni köögiukse, kus ei olnud korralikke kardinaid. Ta oli toa nii pimedaks teinud, et pidi tooli kõrval seisva lambi põlema panema.

Erlendur oli looga hästi tuttav. Ta oli seda palju kordi lugenud. See oli jutustus 1868. aasta sügisest retkest Skaftártungast piki mägirada põhja Mýrdalsjökulli liustiku juurde. Mõned inimesed olid rännanud koos kalurite laagrisse Garðaris, Islandi edelaosas. Üks oli seitsmeteistaastane noormees Davíð. Ehkki mehed olid kogenud rändurid ja rada tuttav, tõusis varsti pärast nende teele asumist ohtlik

torm ja nad ei tulnudki tagasi. Alustati ulatuslikke otsinguid, aga neist ei leitud ühtki märki. Alles kümme aastat hiljem leiti nende luustikud juhuslikult suure liivadüüni juurest Kaldaklofist lõunas. Mehed olid endale tekid peale laotanud ja end üksteise vastu surunud.

Erlendur tõstis hämaruses pilgu ja kujutles seda hirmul ja murelikku teismelist. Ta oli ilmselt juba enne teeasumist teadnud, mis tulemas on; kohalikud talunikud rääkisid, kuidas ta oli oma mänguasjad õdede-vendade vahel ära jaganud ja öelnud, et ei tule neid tagasi küsima.

Erlendur tõsis raamatut käest pannes kangelt ja vastas telefonile. See oli Elínborg.

„Sa tuled?“ oli naise esimene küsimus.

„On mul valikut?“ küsis Erlendur vastu. Elínborg oli hulk aastaid koostanud retseptiraamatut, mis nüüd avaldati.

„Oh jumal, ma olen nii närvis. Mis sa arvad, mida inimesed sellest mõtlevad?“

„Mina oskan hädavaevu mikrolaineahju käima panna,“ ütles Erlendur. „Nii et võib-olla ma ei ole...“

„Kirjastajatele see meeldis,“ ütles Elínborg. „Ja toidufotod on suurepärased. Nad palkasid selleks eraldi fotograafi. Ja seal on eripeatükk jõulutoitudest...“

„Elínborg.“

„Jah.“

„Kas sul oli helistamiseks mingi põhjus?“

„Luustik Kleifarvatni järves,“ ütles Elínborg vaikselt, kui vestlus kokaraamatust läbi sai. „Ma pean su kaasa võtma. Järv on kahanenud või midagi ja nad leidsid sealt hommikul luud. Tahavad, et sa pilgu peale viskaksid.“

„Järv kahanes?“

„Jah, ma ei saanud sellest päris täpselt aru.“

Sigurður Óli seisis luukere juures, kui Erlendur ja Elínborg järvele jõudsid. Kriminalistid olid teel. Hafnarfjörðuri politseinikud jändasid kollase lindiga ja üritasid ala piirata, aga ei leidnud midagi, mille

külge seda kinnitada. Sigurður Óli jälgis nende pingutusi ja arvas aru saavat, miks külalolli anekdoodid alati Hafnarfjörðurist rääkisid.

„Kas sa ei olegi puhkusel?“ küsis ta Erlendurilt, kui too üle musta liiva tuli.

„Jah,“ vastas Erlendnur. „Mis sa teinud oled?“

„*Same old*,“ ütles Sigurður Óli inglise keeles. Ta vaatas tee poole, kus ühe telejaama suur džiiip oli end teeveerde sisse seadnud. „Nad saatsid ta koju,“ ütles ta Hafnarfjörðuri politseiniku poole osutades. „Naise, kes luud leidis. Ta tegi siin mingeid mõotmisi. Me võime temalt pärast küsida, miks järv ära kuivas. Tavaolukorras peaksime selle koha peal kaelast saati vees olema.“

„Kas su õlaga on kõik korras?“

„Jah. Kuidas Eva Lindil läheb?“

„Ta pole veel jalga lasknud,“ ütles Erlendur. „Ma arvan, et ta kahetseb kogu seda värki, aga ega ma kindel ei ole.“

Ta põlvitas ja uuris luustiku nähtavat osa. Ta pani sõrme auku koljus ja hõõrus üht roiet.

„Meest on pähe löödud,“ ütles ta püsti tõustes.

„See on üsna ilmne,“ ütles Elínborg sarkastiliselt. „Kui see on mees,“ lisas ta.

„Meenutab võitlust,“ ütles Sigurður Óli. „Auk on parema oimu kohal. Võib-olla aitaski ühest lõögist.“

„Me ei saa välistada, et ta oli siin üksinda paadiga ja kukkus vastu paadi külge,“ ütles Erlendur Elínborgi poole vaadates. „See toon, Elínborg, kas sa seda kokaraamatus kasutadki?“

„Sisselöödud luukild on muidugi ammu minema uhitud,“ vastas naine Erlenduri küsimusest välja tegemata.

„Me peame need luud välja kaevama,“ ütles Sigurður Óli. „Millal kriminalistid siia jõuavad?“

Erlendur nägi teeservas peatuvaid autosid ja eeldas, et jutud luukere leidmisest olid uudistekanaliteni jõudnud.

„Kas nad ei peaks telki üles panema?“ küsis ta teele vaadates.

„Jah,“ vastas Sigurður Óli. „See on neil kindlasti kaasas.“

„Sa tahad öelda, et ta püüdis järvel üksinda kala?“ küsis Elínborg.

„Ei, see on lihtsalt üks võimalus,“ ütles Erlendur.

„Aga mis siis, kui keegi teda löi?“

„Siis ei olnud tegemist õnnetusega,“ märkis Sigurður Óli.

„Me ei tea, mis juhtus,“ ütles Erlendur. „Võib-olla löi keegi teda. Võib-olla püüdis ta kala kellegagi, kes järsku haamri välja tõmbas. Võib-olla olidki nad kahekesi. Võib-olla oli neid kolm, viis.“

„Või,“ pistis Sigurður Óli vahele, „löödi teda linnas pähe ja toodi siia, et laibast lahti saada.“

„Kuidas nad ta ära oleksid uputanud?“ küsis Elínborg. „Sul on mingit raskust vaja, et laip vee alla vajuks.“

„Kas see on täiskasvanu?“ küsis Sigurður Óli.

„Käsi neil eemale hoida,“ ütles Erlendur, vaadates, kuidas reporterid teelt mööda jõepõhja lähenesid. Reykjavíki poolt ilmus nähtavale väike lennuk ja lendas üle järve; nad nägid kaamerat hoidvat inimest.

Sigurður Óli läks reporterite juurde. Erlendur sammus järve poole. Lained loksusid laisalt vastu liiva, kui ta jälgis, kuidas pärastlõunapäike veepinnal sätenas, ja mõtles, mis oli juhtunud. Kas järv kuivas inimese tegude tõttu või tegi seda loodus? Järv ise oleks nagu tahtnud kuriteo paljastada. Kas see varjas oma sügavamates, pimedamates ja vaiksemates soppides rohkem kuritegusid?

Erlendur vaatas tee poole. Valgetes kombinesoonides kriminalistid kiirustasid üle liiva tema poole. Neil oli kaasas telk ja saladuslikud kotid. Ta vaatas taevasse ja tundis oma näol sooja päikest. Võib-olla kuivatas järve päike.

Esimene avastus, mille kriminalistid tegid, hakates oma väikeste kühvlite ja peenikeseharjaseliste pintslitega luude ümbert liiva eemaldama, oli roiete vahele libisenud köis, mis lebas luukere all selgroo juures, kus see liiva sisse kadus.

Hüdroloogi nimi oli Sunna ja ta oli diivanile teki alla pugunud. Videomakis mängis Ameerika triller „Kondikoguja“. Mustade sokkidega mees oli läinud. Ta oli jätnud kaks telefoninumbrit, mille naine tualetist alla lasi. Film oli just alanud, kui uksekell helises.

Teda segati pidevalt. Kui need polnud kuivatatud kala müüjad, pidid need olema poisid, kes valetavad, et koguvad Punasele Ristile tühje pudeleid. Kell helises uuesti. Naine kõhkles ikka veel. Siis lükkas ta ohates teki pealt.

Kui ta ukse lahti tegi, seisid seal kaks meest. Üks nägi üsna hale välja, längus õlgade ja eriti kurva ilmega. Teine oli noorem ja palju kenam – tegelikult oli ta ilus.

Erlendur jälgis, kuidas naine huvitatult Sigurður Ólit vahtis, ega suutnud muiet tagasi hoida.

„Asi on Kleifarvatni järves,“ ütles ta.

Kui nad olid elutoas istet võtnud, rääkis Sunna, mis tema ja ta energiaameti kolleegide meelest oli juhtunud.

„Mäletate suurt Islandi maavärinat 17. juunil 2000?“ küsis ta ja mehed noogutasid. „Umbes viis sekundit hiljem tabas suur maavärin ka Kleifarvatni, mis tänu tekkinud voolule kahekordseks paisus. Kui järv kahanema hakkas, arvasid inimesed esialgu, et põhjuseks oli tavatult napp sademete hulk, aga tuli välja, et vesi voolas ära järve põhjas jooksvate pragude kaudu, mis olid seal olnud juba väga ammu. Ilmselt avanesid need praod maavärina tõttu. Järve suurus oli kümme ruutkilomeetrit, aga nüüd on see ainult kaheksa. Veetase on vähemalt nelja meetri võrra langenud.“

„Ja nii te luustiku leidsitegi,“ ütles Erlendur.

„Me leidsime lamba luud, kui veetase oli kaks meetrit langenud,“ ütles Sunna. „Aga sellele polnud muidugi pähe löödud.“

„Mida te sellega mõtlete, pähe löödud?“ küsis Sigurður Óli.

Naine vaatas tema poole. Ta oli üritanud vargsi mehe käsi vaadata. Otsinud abielusõrmust.

„Ma nägin auku koljus,“ ütles naine. „Kas te teate, kes see on?“

„Ei,“ vastas Erlendur. „Ta oleks pidanud paati kasutama, eks ole? Et nii kaugele järvele saada.“

„Kui te mõtlete, kas keegi oleks saanud jala sinna minna, kus luukere on, siis vastus on ei. Alles hiljuti oli seal neli meetrit vett. Ja kui see juhtus aastate eest, millest ma muidugi midagi ei tea, oli vesi seal veel sügavam.“

„Nii et nad olid paadiga?“ küsis Sigurður Óli. „Kas sellel järvel on paate?“

„Läheduses on majad,“ ütles Sunna talle silma vaadates. Sigurður Ólil olid ilusad silmad, tumesinised, ja kulmud olid kenad. „Seal võib paate olla. Mina pole järvel ühtki paati näinud.“

Kui me ainult saaksime kuhugi aerutada, mõtles naine endamisi. Erlenduri mobiil hakkas helisema. See oli Elínborg.

„Peaksid siia tulema,“ ütles naine.

„Mis juhtus?“

„Tule vaata. See on üsna tähelepanuväärne. Ma pole kunagi midagi sellist näinud.“

3

Ta tõusis, pani teleuudised mängima ja oigas. Uudistes oli pikk lugu Kleifarvatni järvest leitud luustikust, kaasa arvatud intervjuu uurijaga, kes ütles, et juhtumit uuritakse põhjalikult.

Ta läks akna juurde ja vaatas merele. Kõnniteel enda ees nägi ta paari, kes igal õhtul tema majast mööda jalutas, mees paar sammu eespool nagu tavaliselt, naine üritamas temaga sammu pidada. Nad vestlesid kõndides: mees rääkis üle öla, naine tema seljaga. Nad olid aastaid majast mööda kõndinud ega pööranud enam ammu ümbrusele tähelepanu. Varem vaatasid nad aeg-ajalt maja poole, teiste majade poole mereäärsel tänaval ning aedadesse. Mõnikord nad koguni peatusid, et imetleda uut kiike või aedade ja terrasside juures tehtavaid töid. Ilmast ja aastaajast hoolimata jalutasid nad alati pärastlõunal või õhtul, alati koos.

Ta nägi silmapiiril suurt kaubalaeva. Päike oli ikka veel kõrgel, ehkki õhtu oli ammu käes. Ees ootas aasta kõige valgusküllasem aeg, enne kui päevad hakkavad uuesti lühemaks jääma ja siis olematuks hääbuvad. Kevad oli olnud imekaunis. Ta oli märganud oma maja juures esimesi rüüte aprilli keskel. Nad olid kevadtuulega mandrilt tulnud.

Kui ta esimest korda välismaale seilas, oli hilissuvi. Tol ajal ei olnud kaubalaevad nii tohutu suured ega konteinereid täis. Ta mäletas, kuidas tekimadrused viiekümnekiloseid kotte trümmis ringi tassisid. Mäletas nende lugusid salakaubavedamisest. Nad tundsid teda sellest ajast, kui ta suvel sadamas töötas, ja nautisid lugusid tolliametnike tüssamisest. Mõned lood olid nii fantastilised, et ta teadis, et need olid välja mõeldud. Teised olid nii pingelised ja

põnevad, et madrustel polnud vajagi neid ilustada. Ja oli ka lugusid, mida ta kuulda ei tohtinud. Ehkki nad teadsid, et ta ei räägiks neist kunagi. Mitte kommunist sellest uhkest koolist!

Ära kunagi räägi.

Ta vaatas uuesti teleka poole. Tal oli tunne, nagu oleks ta kogu elu seda uudist oodanud.

Nii kaua kui ta mäletas, oli ta olnud sotsialist nagu kõik ta sugulased nii isa kui ka ema poolt. Poliitiline apaatia oli ennekuulmatu ja ta kasvas konservatiive vihates. Tema isa oli töölisliikumisega seotud olnud kahekümnenda sajandi esimestest aastakümnetest peale. Poliitika oli kodus pidevalt jutuks: eriti vihkasid nad Ameerika baasi Keflavíkis, millega Islandi kapitalistlik klass rõõmsalt leppis. Islandi kapitalistid saidki sõjaväest kõige rohkem kasu.

Siis oli seltskond, kellega ta läbi käis, samasuguse taustaga sõbrad. Nad võisid väga radikaalsed olla ja mõned olid head kõnemehed. Ta mäletas poliitilisi koosolekuid hästi. Mäletas kirge. Kuumi debatte. Ta käis koosolekutel koos oma sõpradega, kes sarnaselt temaga leidsid endale koha partei noorteliikumises; ta kuulas nende juhi mürisevat sõnavalingut rikaste kohta, kes ekspluateerivad töölisklassi, ja Ameerika võimude vastu, kes neid oma mõju all hoiavad. Ta oli seda aina uuesti kuulnud, ikka ühesuguse vankumatu ja siira veendumusega. Kõik, mida ta kuulis, innustas teda, sest teda oli kasvatatud Islandi natsionalisti ja tulihingelise sotsialistina, kes ei kahelnud hetkekski oma vaadetes. Ta teadis, et tõe on tema poolel.

Korduv teema nende koosolekutel oli Ameerika kohalolek Keflavíkis ja trikid, mida Islandi rahatuusad olid kasutanud, et lubada välisriigi sõjaväebaasi Islandi pinnale. Ta teadis, kuidas kapitalistid riigi ameeriklastele müüsid, et ise parasiitidena rasva koguda. Teismelisena seisis ta parlamendihoone juures, kui valitseva klassi tallalakkujad pisargaasi ja kumminuiadega välja tormasid ja Islandi NATO-ga liitumise vastu protestijaid peksid. Ameerika Ühendriikide imperialismi sülekoerad on reeturid! Me oleme

Ameerika kapitalismi talla all! Loosungitest noortel sotsialistidel puudu ei tulnud.

Ta ise kuulus rõhutud masside hulka. Teda haaras kaasa kirg, sõnaosavus ja õiglane usk, et kõik inimesed peaksid olema võrdsed. Ülemused peaksid koos töolistega vabrikutes töötama. Maha klassisüsteem! Ta uskus siiralt ja vankumatult sotsialismi. Ta tundis vajadust üritust teenida, teisi veenda ja võidelda vähekindlustatute, tööliste ja rõhutute eest.

Nüüd üles, needus keda rõhub...

Ta osales koosolekutel diskussioonides ja luges noorteliikumise soovitatud kirjandust. Raamatukogudes ja -poodides leidis seda külluslikult. Ta tahtis oma jälge jätta. Südames teadis ta, et tal on õigus. Suur osa sellest, mida ta noorsotsialistide liikumisest kuulis, täitis ta õiglustundega.

Järk-järgult sai ta vastused küsimustele dialektilise materialismi, klassivõitluse kui ajaloo liikumapanija, kapitalismi ja proletariaadi kohta ja harjutas end kaunistama oma sõnavara suurte revolutsiooniliste mõtlejate fraasidega, lugedes ja innustudes üha enam. Peagi ületas ta marksistlikus teoorias ja retoorikas oma sõpru ning jäi silma noorteliikumise juhtidele. Valimised partei ametikohtadele ja otsuste visandamine olid tähtsad tegevused ja temalt küsiti, kas ta sooviks partei nõukoguga liituda. Ta oli siis kaheksateist. Tema koolis oli asutatud ühing Punane Lipp. Tema isa otsustas, et poeg peaks ainsana neljast lapsest haridusest kasu saama. Selle eest oli ta isale igavesti tänulik.

Kõigest hoolimata.

Noorteliikumine avaldas lendlehti ja korraldas regulaarseid koosolekuid. Esimees kutsuti koguni Moskvasse ja ta tuli tagasi lugudega tööliste riigist. Milline suurepärase areng. Inimesed olid nii õnnelikud. Kõik nende vajadused olid kaetud. Kooperatiivid ja tsentraliseeritud majandus tõotasid ennenägematut progressi. Sõjajärgne ülesehitustöö ületas kõik ootused. Tehased kerkisid, need olid riigi omanduses ja juhtimisel, need olid inimeste endi omad. Eeslinnadesse ehitati uusi elamupiirkondi. Kõik meditsiini-

teenused olid tasuta. Kõik, mida nad olid lugenud, kuulnud, oli tõsi. Iga viimane kui sõna. Oo, millised ajad!

Teisedki olid käinud Nõukogude Liidus ja kirjeldasid teistsuguseid kogemusi. Noored sotsialistid olid kõigutamatud. Kriitikud olid kapitalismi teenrid. Nad olid reetnud ürituse, võitluse õiglase ühiskonna eest.

Punase Lipu koosolekutel oli palju rahvast ning neil õnnestus üha rohkem uusi liikmeid värvata. Tema valiti ühehäälselt ühingu esimeheks ja varsti märkas teda sotsialistliku partei ladvik. Viimasel kooliaastal oli selge, et temas on tulevase juhi aimest.

Ta pöördus akna juurest ja läks klaveri kohal rippuva koolilõpupildi juurde. Ta vaatas nägusid traditsiooniliste valgete mütside all. Koolimaja ees seisvad poisid kandsid musta ülikonda, tüdrukud kleiti. Päike paistis ja valged mütsid särasid. Tema oli oma aastakäigu õppeedukuselt teine õpilane. Parimast vaid juuksekarva kaugusel. Ta silitas fotot. Ta igatses neid aastaid. Igatses aega, mil tema veendumused olid nii tugevad, et miski ei saanud neid murda.

Viimasel kooliaastal pakuti talle tööd partei ajalehes. Suvevaheajal oli ta töötanud sadamas, saanud tuttavaks tööliste ja tekimadrustega ja rääkinud nendega poliitikast. Paljud neist olid varjamatult tagurlikud ja hүүdsid teda kommunistiks. Teda huvitas ajakirjandus ja ta teadis, et ajaleht oli üks partei tugisambaid. Enne kui ta seal tööle hakkas, kutsus noorteliikumise juht ta partei esimehe juurde koju. Parteijuht, kõhn mees, istus sügavas tugitoolis, puhastas taskurätiga prille ja rääkis sotsialistliku riigi loomisest Islandil. Kõik, mida leebe häälel rääkis, oli nii tõsi ja õige, et tal jooksid külmavärinad üle selja, kui ta väikeses elutoas istus ja iga sõna neelas.

Ta oli hea õpilane. Ajalugu, matemaatika ja teised ained olid talle lihtsad. Kui mingi teadmine juba tema ajju jõudis, jäi see sinna igaveseks. Tema mälu ja anne õppida osutasid ajakirjanduses kasulikuks, sest ta õppis kiiresti. Ta töötas ja mõtles kiiresti ja võis teha pikki intervjuusid, ilma et oleks pidanud rohkem kui paar lauset

üles kirjutama. Ta teadis, et ta ei olnud erapooletu reporter, aga seda polnud tol ajal keegi.

Ta oli kavatsenud sügisel Islandi ülikooli astuda, aga tal paluti talveks partei ajalehe juurde jääda. Ta ei pidanud kaks korda mõtlema. Keset talve kutsus parteijuht ta enda juurde koju. Ida-Saksamaa kommunistlik partei pakkus mitmele Islandi tudengile kohta Leipzigi ülikoolis: kui ta koha vastu võtab, peab ta ise sinna jõudma, aga kost ja peavari oleks olemas.

Ta oli tahtnud minna Ida-Euroopasse või Nõukogude Liitu, et oma silmaga sõjajärgset üleshitustööd näha. Reisida, avastada uusi kultuure ja õppida keeli. Ta tahtis näha sotsialismi ellu viiduna. Ta oli kaalunud võimalust kandideerida Moskva ülikooli ja ei olnud parteijuhti külastades veel otsustanud. Prille pühkides ütles parteijuht, et Leipzigi õppimine on tema jaoks ainulaadne võimalus jälgida kommunistliku riigi toimimist ja teenida veel paremini oma riiki.

Parteijuht pani prillid ette.

„Ja teenida üritust,“ lisis ta. „Sulle meeldib seal. Leipzig on ajalooline linn ja Islandi kultuuriga seotud. Halldór Laxness külastas seal oma sõpra luuletaja Jóhann Jónssonit. Ja Jón Árnasoni rahvajatude kogumiku avaldas 1862. aastal Leipzigi Hinrich Verlag.“

Ta noogutas. Ta oli lugenud kõike, mida Laxness oli kirjutanud sotsialismist Ida-Euroopas, ja imetles tema veenmisjõudu.

Tal tuli pähe mõte minna laevaga ja reisi eest tööga maksta. Tema onu tundis kedagi laevafirmas. Reisi korraldamine ei olnud probleem. Tema perekond oli seitsmendas taevas. Keegi neist polnud välismaal käinud, rääkimata teises riigis õppimisest. Sellest tuleb võimas seiklus. Nad kirjutasid ja helistasid üksteisele, et imelist uudist jagada. „Temast tuleb midagi,“ öeldi. „Mind ei üllataks, kui ta jõuaks valitsusse!“

Esimene peatus oli Fääri saared, siis Kopenhaagen, Rotterdam ja Hamburg. Sealt viis rong ta Berliini ja ta magas öö raudteejaamas. Järgmise päeva keskpäeval astus ta Leipzigi rongile. Ta teadis, et keegi ei tule talle vastu. Tal oli taskus paberitükk aadressiga ja kohale jõudes küsis ta juhiseid.

Ta seisis raskelt ohates koolipildi ees ja vaatas oma Leipzigi sõbra nägu. Nad olid koolis ühes klassis käinud. Kui ta ainult oleks teadnud, mis juhtub.

Ta mõtles, kas politsei avastab kunagi tõe mehe kohta järves. Ta lohutas end mõttega, et see oli nii ammu ja sellel, mis juhtus, polnud tähtsust.

Keegi ei hoolinud enam mehest järves.

Kriminalistid olid luukere kohale suure telgi püsti pannud. Elínborg seisis telgi juures ja jälgis, kuidas Erlendur ja Sigurður Óli mööda kuiva järvepõhja tema poole kiirustasid. Aeg oli hiline ja ajakirjanikud olid ära läinud. Pärast leiust teatamist oli liiklus järve ümber tihedam, aga siis rahunes ja nüüd oli siin jälle vaikne.

„Kena, et aega leidsite,“ ütles Elínborg, kui nad lähemale jõudsid.

„Sigurður pidi tee peal hamburgerit ostma,“ urahtas Erlendur. „Mis lahti?“

„Tulge minuga,“ ütles Elínborg telki avades. „Patoloog on siin.“

Erlendur vaatas õhtuselt rahuliku järve poole ja mõtles pragudele selle põhjas. Päike oli veel kõrgel, nii et oli valge nagu päeval. Otse tema pea kohal seisvate valgete pilvetupsude poole vaadates mõtles Erlendur, kui kummaline see on, et kohal, kus ta seisab, oli kunagi olnud nelja meetri sügavune järv.

Kriminalistide meeskond oli välja kaevanud luustiku, mida võis nüüd tervenisti näha. Sellel polnud enam ühtki lihariba ega riidetükki. Luude kõrval põlvitas umbes neljakümneaastane naine, kes kollase pliiatsiga vaagnaluud sorkis.

„See on mees,“ ütles ta. „Keskmist kasvu ja ilmselt keskealine, aga ma pean täpsemalt kontrollima. Ma ei tea, kui kaua ta on vees olnud, ilmselt nelikümmend-viiskümmend aastat. Võib-olla kauem. Aga see on lihtsalt pakkumine. Täpsemalt oskan öelda siis, kui saan ta surnukuuri viia ja korralikult uurida.“

Ta tõusis ja tervitas neid. Erlendur teadis, et tema nimi oli Matthildur ja ta oli hiljuti patoloogina tööle võetud. Ta oleks tahtnud küsida, mis ajendas naist kuritegusid uurima. Miks ta

ei hakanud lihtsalt arstiks ja lüpsnud tervishoiusüsteemi nagu kõik teised?

„Teda on pähe löödud?“ küsis Erlendur.

„Paistab nii,“ vastas Matthildur. „Aga raske on kindlaks teha, millist instrumenti selleks kasutati. Kõik märgid augu ümbert on kadunud.“

„Me räägime tahtlikust mõrvast?“ küsis Sigurður Óli.

„Kõik mõrvad on tahtlikud,“ ütles Matthildur. „Mõned on lihtsalt rumalamad.“

„Pole kahtlust, et see on mõrv,“ ütles Elínborg, kes oli kuulanud.

Ta ronis luustiku juurde ja osutas kriminalistide kaevatud suurele augule. Erlendur läks tema juurde ja nägi augus kobakat musta metallkasti, mis oli kõiega luude külge seotud. See oli veel suuremalt jaolt liiva sees, aga näis olevat katkine instrument, millest oli näha musti numbrilaudu ja nuppe. Karp oli kriimuline ja mõlkis, see oli lahti tulnud ja liiva täis.

„Mis see on?“ küsis Sigurður Óli.

„Jumal teab,“ ütles Elínborg, „aga seda kasutati tema uputamiseks.“

„Kas see on mingi mõõteriist?“ pakkus Erlendur.

„Ma pole kunagi midagi sellist näinud,“ märkis Elínborg. „Kriminalistid ütlesid, et see on vana raadiosaatja. Nad läksid sööma.“

„Saatja?“ kordas Erlendur. „Missugune saatja?“

„Nad ei teadnud. Nad peavad selle veel välja kaevama.“

Erlendur vaatas ümber luukere seotud köit ja laiba uputamiseks kasutatud musta kasti. Ta kujutas ette, kuidas mehed laiba autost välja vinnavad, saatja selle külge seovad, järvele aerutavad ja kogu kupatuse üle parda viskavad.

„Ta siis uputati?“ küsis Erlendur.

„Ise ta seda vaevalt tegi,“ pahvatas Sigurður Óli. „Ta poleks ju järvele sõudnud, saatjat endale külge sidunud, seda sülle võtnud, pead ära löönud ja ikkagi järve kukkunud, et kindlasti kaduda. See oleks ajaloo kõige tottram enesetapp.“

„Kas saatja on sinu meelest raske?“ küsis Erlendur ja üritas oma pahameelt Sigurður Óli vastu vaos hoida.

„Mulle näib see väga raske,“ ütles Matthildur.

„Kas on mõtet järvepõhja kammida ja mõrvarelvla otsida?“ küsis Elínborg. „Metallidetektoriga, kui see oli haamer või midagi sellist? See võidi koos laibaga vette visata.“

„Sellega tegelevad kriminalistid,“ ütles Erlendur musta kasti juurde põlvitades. Ta pühkis kastilt liiva.

„Võib-olla oli ta raadioamatöör,“ ütles Sigurður Óli.

„Kas sa tuled?“ küsis Elínborg. „Mu raamatuesitlusele?“

„Kas see pole mitte kohustuslik?“ küsis Sigurður Óli.

„Mina teid sundima ei hakka.“

„Mis selle pealkiri ongi?“ küsis Erlendur.

„„Enam kui lihtsalt magustoidud,“ vastas Elínborg. „See on sõnamäng. Lihtsalt – saate aru – magustoidud, ja see pole lihtsalt magustoidud...“

„Väga naljakas,“ ütles Erlendur ja heitis üllatunud pilgu Sigurður Ólile, kes võitles naeruga.

Eva Lind istus tema vastas, valge hommikumantel seljas, jalad istmel enda alla keritud, ja keerutas juukseid ümber nimetissõrme nagu hüпноosis. Tavaliselt polnud külalised lubatud, aga personal tundis Erlenduri ega olnud vastu, kui ta palus luba tüdruku külastada. Nad istusid tükk aega vaikuses. Nad olid statsionaari patsientide puhke-toas ja seintel rippusid plakatid, mis hoiatasid alkoholi ja narkootikumide kuritarvitamise eest.

„Sa käid ikka selle vana mõrraga?“ küsis Eva juukseid näppides.

„Ära nimeta teda vanaks mõrraks,“ ütles Erlendur. „Valgerður on minust kaks aastat noorem.“

„Just, vana mõrd. Käid ikka temaga?“

„Jah.“

„Ja... kas ta käib sinu juures, see Valgerður?“

„Ühe korra on käinud jah.“

„Ja muidu kohtute hotellides.“

„Midagi sellist. Kuidas sul läheb? Sigurður Óli tervitab. Ütleb, et õlg hakkab paranema.“

„Ma ei saanud pihta. Tahtsin ta peale pihta saada.“

„Sa võid tõesti üks kuradi idioot olla,“ tähendas Erlendur.

„Kas ta on oma mehe maha jätnud? Ta on ikka abielus, eks ole, see Valgerður?“

„See pole sinu asi.“

„Nii et ta petab teda? Mis tähendab, et sa kepid abielunaist. Kuidas sa sellesse suhtud?“

„Me pole maganud. Mitte et see sinu asi oleks. Ja lõpeta see ropendamine!“

„Sittagi te pole maganud!“

„Kas sa ei peaks siin ravimeid saama? Et oma viha taltsutada?“

Erlendur tõusis. Eva Lind vaatas tema poole.

„Mina ei palunud sul mind siia panna,“ ütles Eva Lind. „Ma ei palunud sul oma ellu sekkuda. Ma tahan, et sa mind rahule jätaksid. Täielikult.“

Erlendur kõndis head aega ütleмата ruumist minema.

„Tervita seda vana mõrda minu poolt,“ hüüdis Eva Lind talle järele ja näperdas rahulikult oma juukseid. „Tervita seda kuradi vana mõrda,“ lisas ta vaikselt.

Erlendur parkis auto oma kortermaja ette ja astus trepikotta. Oma korusele jõudes märkas ta ukse juures suitsetavat kiitsakat pikajuukselist noormeest. Tema ülakeha oli varjus ja Erlendur ei näinud tema nägu. Algul pidas ta teda kriminaaliks, kellel on temaga mingi kana kitkuda. Mõnikord tulid nad purjus peaga tema juurde ja ähvardasid teda, et ta oli moel või teisel nende viletsasse ellu tunginud. Mõni tuli tema ukse taha tülitsema. Ta eeldas, et koridoris ootab teda midagi sellist.

Noormees ajas end Erlenduri nähes sirgu.

„Kas ma võin sinu juurde jääda?“ küsis ta ega suutnud otsustada, mida suitsukoniga teha. Erlendur märkas vaibal veel kaht koni.

„Kes sa...?“

„Sindri,“ vastas mees varjust välja astudes. „Sinu poeg. Kas sa ei tunne mind ära?“

„Sindri?“ kordas Erlendur üllatunult.

„Kolisin linna tagasi,“ ütles Sindri. „Mõtlesin, et otsin su üles.“

Sigurður Óli oli Bergþóra kõrval voodis, kui telefon helises. Ta vaatas helistaja numbrit. Taibates, kes see on, otsustas ta mitte vastata. Kuuenda helina peale müksas Bergþóra teda.

„Võta vastu,“ ütles naine. „Talle teeb sinuga rääkimine head. Ta usub, et sa aitad teda.“

„Ma ei kavatse lasta tal arvata, et ta võib mulle keset ööd koju helistada,“ ütles Sigurður Óli.

„Ole nüüd,“ ütles Bergþóra ja küünitas üle mehe telefoni võtma.

„Jah, ta on siin,“ ütles naine. „Üks hetk.“

Ta ulatas telefoni Sigurður Ólile.

„Kas sa magasid?“ küsis hääl toru teises otsas.

„Jah,“ valetas Sigurður Óli. „Ma olen palunud sul mulle koju mitte helistada. Ma ei taha seda.“

„Vabandust,“ ütles hääl. „Ma ei saa magada. Võtan ravimeid ja rahusteid ja unerohu, aga miski ei aita.“

„Sa ei või mulle suvalisel ajal helistada,“ ütles Sigurður Óli.

„Vabandust,“ kordas mees. „Mul ei ole kuigi hea olla.“

„Hea küll,“ ütles Sigurður Óli.

„Sellest on aasta,“ ütles mees. „Täpselt.“

„Jah,“ vastas Sigurður Óli. „Ma tean.“

„Terve aasta põrgut,“ ütles mees.

„Püüa sellele mitte mõelda,“ soovitas Sigurður Óli. „Sul on aeg see enda piinamine lõpetada. Sellest pole abi.“

„Seda on lihtne öelda,“ sõnas mees telefonis.

„Ma tean,“ vastas Sigurður Óli. „Aga lihtsalt ürita.“

„Mida ma nende kuradi maasikatega ometi mõtlesin?“

„Me oleme sellest tuhat korda rääkinud,“ ütles Sigurður Óli pead raputades ja Bergþóra poole vaadates. „See ei olnud sinu süü. Lõpeta enda piinamine.“

„Muidugi oli,“ ütles mees. „Muidugi oli see minu süü. See kõik oli minu süü.“

Ta katkestas kõne.